

DZIEWKA (803) *sb f*

-é- (87), -e- (49); -é- *OrzQuin, BiałKat, KochOdpr, KochTr (10), KochPhaen (2), KochPam (2), KochPieś (3), KochSob (4), PudłFr (2), ZawJeft, GórnTroas, KochFrag, GosłCast*; -e- *OpecŻywSandR, MurzNT*; -é- : -e- *OpecŻyw (11 : 9), Mącz (4 : 33), KochFr (9 : 1), KochWz (3 : 1), SarnStat (30 : 3)*; a *jasne*.

sg *N* dziewczka (168). ◇ *G* dziewczki (79). ◇ *D* dziewczce (47). ◇ *A* dziewczkę (200). ◇ *I* dziewczką (36). ◇ *L* dziewczce (12). ◇ *V* dziewczko (18). ◇ *pl N* dziewczki (68). ◇ *G* dziewczek (48). ◇ *D* dziewczkám (8), dziewczk(o)m (7); -ám *LibMal (4), UstPraw, BibRadz, RejZwierc*; -(o)m *BielKom, BielSjem*; -ám : -(o)m *BielKron (1 : 5)*; ~ -ám (4), -(a)m (4). ◇ *A* dziewczki (78). ◇ *I* dziewczkami (17). ◇ *L* dziewczkach (7). ◇ *V* dziewczki (2). ◇ *du N (cum nm)* dziewczce (1) *BielKron* 214. ◇ *A (cum nm)* dziewczce (6) *LibLeg* 10/56, 11/101v, *BielKron* 182, 199v, 447v, *StryjKron* 345. ◇ *I (cum nm)* dziewczk(o)ma (1) *BielKron* 160.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dziecko płci żeńskiej, dziewczyna, panna; iuventa Murm, BartBydż; adolescentula Murm; iuvencula BartBydż; femina Cn (256)* : Lew gdy cudną dziewczkę vřrzał/ Bárzo łie iey rozmiłował *BierEz* K4, B3v, B4 [2 r.], S2v; *OpecŻyw* 45 [4 r.], 54v, 112v [2 r.]; *OpecŻywSandR nlb* 3; *Murm* 46 [2 r.]; *BartBydż* 78; *A* iefłli by onę wodę piła dziewczka/ tedy bywa poznana iefłli prawa dziewczca *FałZioł* IV 53c, *6b, I 148c, IV 27c, V 11v, 15 [2 r.], 17b, 35; *BielŻyw* 108, 169; *GlabGad* D7v; *MiechGlab* 70; *LibLeg* 10/56; *RejPs* 213; *Item* zeznała yłch Byerala queśł stakowego zwodzenya od dzyewek *LibMal* 1545/91, 1543/15, 1547/136v, 1548/145v, 1550/153v, 154 (10); *HistAl* F7v; *MurzNT Matth* 26/69; *BielKom* D2v, F6; *GliczKsiąż* Q2; *RejWiz* 23; *UstPraw* B3 [2 r.], B4, G4; *Dziewká* co kożufłká łzánováłá. *RejFig* Cc5v, Aa4 [2 r.], Aa4v [2 r.], Aa6v [3 r.], Cc5v; *BibRadz* I *2v, *Gen* 24/13, I 146b *marg*, *Mar* 7/30; *tám s. Vřřzule z Iedennaścią tyłiác dziewczek zábili* *BielKron* 298v; *Zona* ie⁸⁰ *Kingá* iefłcze będąc dziewczką włłapiłá w kłářztor *Fránćifłzkow* *BielKron* 363v, 13, 24v [3 r.], 27v, 28v [2 r.] (62); *Mącz* 77d; *SienLek* 80; *GórnDworz* Aa3, Aa4v, Bbv [2 r.], Bb2; *Posłuchay* mię dziewczko cna. *HistRzym* 25v, 13v, 18v, 20 [2 r.], 23v, 24v [2 r.] (14); *RejPos* 76, 320v [3 r.], 322v [2 r.]; *BielSat* [14]; *GrzegŚm* 8; *RejZwierc* 86, 124v; *BielSpr* 48; *KochMon* 23, 26; *BudBib Ruth* 2/6, 4.Reg 5/4; *ModrzBaz* 54v; *SkarŻyw* 331, 411, 479; *iedná Sieląnká Faułta* imięnim/ *czworo Bliźniąt żywych* *iednym rázem* porodziłá/ *dwoie męřczyzny/ á* *dwie dziewczce*. *StryjKron* 345; *KochFr* 15, 55, 72 [2 r.], 96, 98 [2 r.], 131 [3 r.]; *KochWz* 137; *WisznTr* 13; *BielSjem* 13, 21 [5 r.], 22; *KochPieś* 50; *KochSob* 55, 65, 68; *Do tańcá fye* *dziś* *dziéwki* *niech* *nie* *dádzą* *prośić*. *PudłFr* 74, 67; *GórnTroas* 28; *KochFrag* 26; *WujNT Matth* 14/11, *Mar* 6/22, s. 180, *Act* 12/13, 16 *arg*, 16/16.

bibl. W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy etnicznej lub z nazwą etniczną (11):

Wyrażenia: »dziewka chananejska« (1): *Małz* przykłády w *dziéwce Chánáneyflkiéy*: *kthoréy máłczyná wiárá* *pomocna* *byłá* *BiałKat* 258v.

»dziewka izraelska, Izrael« [*szyk* 3 : 1] (3 : 1): *Iako* *liliá* *miedzy* *cirnijm/* *tak* *przyiáciolka* *moia* *miedzy* *dziéwkami* *Izrael*. *OpecŻyw* 187v; *KochZuz* A5; *Gdy* *łotrowie* *drapieźni* *przywiedli* *dzyewkę* *Izraéłflką* *do* *Syryey/* *dárowáli* *iá* *albo* *przedáli* *żenie* *Náámowey*. *BielKron* [85²], 65v.

»dziewki jerozolimskie« = *Jerozolimianki* (3): *O* *wy* *dziéwki* *Ierozolimflkié/* *prołłę* *wás* *pozałuyicie* *mię* *OpecŻyw* 110v, 116v, 128v.

»dziewki z narodu Kaimowego« (1): widząc synowie Boży cory ludzkie (to iest synowie Sethowi dzyewki z narodu Kaimowego) iż ją piękne/ bráli ie sobie zá żony *BielKron* 4.

»dziewka sunamicka« = *Sunamitka* (1): przywiedzyono bárzo cudną dzyeweczkę Sunámicką (*marg*) Dzyewką Sunámicką. (—)/ imieniem Abiág która go zágrzewáá w łóżnicy iego *BielKron* 73v.

»dziewka Syjon« = *Jerozolimianka* (1): Powiedzcie dziewce syon [*dicite filiae Sion Vulg Matth* 21/5]/ iij ci oto krol twój przyśledl tobie ku twému vżytku *OpecŻyw* 71v.

W charakterystycznych połączeniach: dziewczka cudna (8), *dorośla* (2), *gładka*, *kupna*, *młoda* (3), *nadobna* (2), *nieszczęsna*, *niewinna* (2), *piękna* (6), *śliczna* (3), *uboga* (6), *urodliwa*, *urodziwa* (2), *wstydliva* (2), *zacna*.

Przysłowia: Nie zażrzy iezdny kiedy mijá drabá/ Ni gładka dziewczka gdy ie zgarbi bábá. *RejZwierc* 224.

To ie rozumie/ iż dzyewki płaczą idąc zá mąż poştawá/ ále ie ferce śmieie. *BielKron* 21v.

Zwrot: »dziewkę zgwałcić, gwałtem wziąć« = *opprimere filiam JanStat* [*szyk zmienny*] (4 : 3): Item gdy by ktho szoboyey strony dzyewka zoną albo wdową zgwałczył albo gwałthem wżył thedy Thaky gwałthownyk ma placzycz oszmnasczye kop podolńkich [*złoty*ch] *MetrKor* 34/135, 34/135, 40/820; *UstPraw* Fv; *BielKron* 21v; *ActReg* 7; *SarnStat* 658.

Wyrażenia: »dziewka gościnná [= *przyjezdna*]« (1): W íprawowánium gier dano znak młodzyeńcom/ áby káždy sobie dzyewkę włápił gościnną *BielKron* 99v.

»dziewka kupná« (1): [*prawa Turkow*] Zon káždy ktho chce może mieć cztery włafne. [...] Dziewek kupnych może chowác przy zonách co chce/ tylko żywić wżytki powinien. *BielKron* 261.

»dziewki ludzkie« (2): Iż gdy vyrzeli synowie kthorzy byli w łásce Bożey dziewczki ludzkie [*filias hominum VulgGen* 6/2] iż były cudne/ pobráli ie sobie zá żony *RejPos* 42v; *RejZwierc* 260v.

»dziewka naruszona« = *nie dziewica* (2): tedy to znác dáie iż Almá nie dziewicę znaczy/ ále mężátkę ábo dziewczkę náruśzoną. *CzechRozm* 130v, 131.

»niecałość [= *utrata dziewictwa*] dziewczki« (1): Przytim ie też godzi wiedzieć znamię nie czałóci młodzienca abo dziewczki, to iest, iestli ona ímiotaná zlizála, albo on sadło ziadł etc. *GlabGad* N8v.

»dziewka niemężata« = *panna* (1): Vlan rzeczą Tatátką [!] wykłada ie panną, Więc iż Vlanus niekteri pośzedł był z dziewczki nie mężatey, przeto od niego wżitkim w przekopie imię przyżło *MiechGlab* 70.

»nieprawa dziewczka« = *nie dziewica* (1): Krol AngielŃki thego czáfu zonę swoię Káthárzynę/ Hádwardę dał ściác mieniác yż iá nieprawą dziewczką poiął *BielKron* 220.

»dziewka niewolná« = *niewolnica* (1): Dziewki niewolne obracáią [*Turcy*] ná miłófnice/ á żadne ná poślugi zonom *BielKron* 261v.

»prawa dziewczka« = *dziewica* (1): Mocz Dżiewiczzy/ ma być przyżółć/ á przeto kiedy iest śiny a iálny/ práwą dżiewkę známionuie *SienLek* 27v.

Szeregi: »(tak) dziewczka i (jako) chłopię« (2): *LibLeg* 11/64; Támże też y krotofile ípráwiáli rozmáite/ thák dziewczki iáko chłopiętá do krefu biegáiąc *BielKron* 272v.

»tak dziewczka jako mąż« (1): Ktoryby też zábił á zarazem vmárl ílugę íwego/ ták dzyewkę iáko mężá/ będye winien grzechu y pokuty *BielKron* 44v.

»dziewka, (a(l)bo, i) mężatka« [szyk 3 : 2] (5): *MiechGlab* 34; Sam theż Loktek dziewki y mężatki gwałtem ku fwey lubości pobierał *BielKron* 368, 151, 412v; *CzechRozm* 130v.

»(tak) dziewka abo (jako) młodzieniec« [szyk 1 : 1] (2): *GlabGad* N8v; Ták dźwięká iáko młodzieniec/ Nie proś mię nikt o mój wieniec *KochSob* 64.

»(tak) niewiasta, (i, albo, jako) dziewka« [szyk 7 : 6] (13): Ten theż popioł pomaga pierliam: gdy dziewcze albo niewieście czyczki opuchną *FalZioł* IV 37b; *LibLeg* 11/64; *KrowObr* 179v [2 r.]; *RejWiz* 163; *BielKron* 129v, 152, 185, 320v; v látinów foemina, thák dźwiękę iáko y niewiáftę známienuie *SienLek* Ttt, Ttt [2 r.]; *BielSjem* 17.

»panna, (a(l)bo) dziewka« = *virgo seu puella* *JanStat* (3): *RejZwierc* 86; natrudniey poznác drogę Młodzieńcá z Almą/ to ielt z pánną/ ábo z dziewką *CzechRozm* 130v; *SarnStat* 632.

»ni dziewka ni wdowa« (1): yłzbi nyemyal [*Filip*] woley ny do dzyewky ny do wdowy ny do zadnego fthworzenya yedynie do fłamey Luciey. *LibMal* 1544/85v.

a. *O Marii Matce Bożej* (5) : Wiem theż izes wierny człowiek fennie vbogię dziewki narodzony/ ktoram cie do Eijptu na fwych ręku nofila *OpecŻyw* 33, 9, 172; *PatKaz III* 129; *BielKron* 133v.

W charakterystycznych połączeniach: dziewka pokorna, uboga (2), *wybrana*.

2. *Córka; filia Mącz* (457) : *MetrKor* 34/135v, 40/820, 821; *BierEz* K4v; *HistJóz* B3, B4v; *FalZioł* I 86a, 127a; *BielŻyw* 161; *LibLeg* 9/54; *HistAl* H3, N2; *GliczKsiąż* C2; *GroicPorz* ff4; *KrowObr* 149; *UstPraw* B3v [3 r.]; Niemięc co mu fie trzy dziewki vrodziły. *RejFig* Cc6v, Bb5v, Cc5v, Cc6v [2 r.]; *RejZwierc* 33v; *BibRadz Lev* 12/5, *Num* 26/33, 30/17, *Iudic* 19/5, 6, 8, *Eccli* 22/3; *BielKron* 5, 12, 20 [2 r.], 21, 23v (30); *KochSat* B2; *Mącz* 483b, A przeto/ częfto bywa Syn Oycu w obyczáioch podobien/ á Dźwięká Máthce. *SienLek* 30v, 112v; *RejAp* 4; *GórnDworz* R5, R7, Aa3; Miał niektery Krol krafną dziewkę/ ktory iá theż bárzo miłował. *HistRzym* 105, 102v, 107 [2 r.], 108v; *RejPos* 343; Gdzie fie ieden vrodzi fyn iżeść dziewek będzie *BielSat* L4; *HistLan* A4 [2 r.], Bv, B3v, B4, C2 (15); *RejZwierc* 7v marg, 65v, 86, Aaa4v; *BudBib Ruth* 2/5; *SkarŻyw* 139, 184; *KochPhaen* 22 [2 r.]; *KochSz* A2; *KochWz* 137, 141, 142; *WerKaz* 303; *BielSjem* 21 [2 r.], 27; *KochPam* 81; *KochPieś* 8; *ActReg* 23; *GrochKal* 14; *WujNT Mar* 6/28 [2 r.]; y także nie ośiádlé dźwięki [*impossessionatae filiae JanStat* 1080] v ośiádlých mężów miefzkác máiá/ gdy zá mąż póyda. *SarnStat* 666, 8, 505, 534, 589 [4 r.], 590 [3 r.] (20); *GosłCast* 45; Nie tylko dźwiękę ftróifz/ lecz y lámá siebie *ZbylPrzyg* B.

dziewka czyja (194): Iakom ya szdzyewkamy szwemy they cząsczy nyepredala szlyachathnemv sząnthkovy *ZapWar* 1504 nr 1993, 1504 nr 1993, 1510 nr 2073, 1548 nr 2667 [3 r.]; *BierEz* K4v, Q3; PRofilo kfiáże iedno pana Iezuá/ by dziewkę iego vmarłą ożywil. *OpecŻyw* 44v, 47v, 54v [2 r.], 55; A przetołz wbołkyey radzye uybrana dzyeuycza marya zrodzayu nafzlachethnyeyfzego bycz rodzyczą bozą dzyewka yoachymoua y fzwýatey Anny *PatKaz II* 46; *HistJóz* B3v, B4, B4v, C; *BielŻyw* 17, 153; *LibLeg* 8/26 [2 r.], 9/54, 10/97, 11/59v [2 r.], 95, 101v; Krolewná Izábellá/ miła dziewká iego Stála fie ielt małżonką krolá węgierskiego *KlerWes* Av; *LibMal* 1546/109v, 1547/134, 1554/164, 1552/172 [2 r.]; Iáko Alexander wziął fobie za żonę Roxánę dziewkę Dariuá Cefarza. *HistAl* G5v, G2v, G5v; Pásierbicá/ dźwięká mey żony od innego Mężá. *GroicPorz* gg4v, ff2 [2 r.], gg4v; *KrowObr* 149; *Leop Num* 27/6, 4.Reg 11/2, 2.Par 21/6, 1.Mach 11/9, *Ez* 16/44; *RejZwierc* 49v; *BibRadz Gen* 19/12, 14, *Num* 26/46, *Iob* 40/24, *Mar* 7/26, 29; Ia dziewce fwey godnego mężá a fobie żięciá

łzukáiąc/ pátrzę na rod iego *OrzRozm* P2v, P2v; kroleństwo Węgierfkie miał po żenie Máryey/ która była Lodwigowá dzyewká. *BielKron* 188, 17, 21, 22, 23, 24v [2 r.] (68); Circe, Dzyewká Słoneczná/ y Perfis Silna czárownicá. *Mqcz* 54b; Tua fama et gnatae vita in dubium veniet, przidzie we złe mniemánie álbo wpráwiłz tym obyczáyem fwą sławę/ y dzyewki twoyey żywot we złe mniemánie. *Mqcz* 480c, 77d, 147b, 149a, 153d, 154a (20); *OrzQuin* R; *RejAp* 4v; *GórnDworz* R5v, Y2v [2 r.], Y3v; Potym gdy konratowi Cefárzowi powiedziano że dzyewce iego wefełe łlawne było wczyniono bárzo fie temu dziwował. *HistRzym* 134v, 30v, 56, 107 [3 r.], 111, 134; a żoná iego [*Zacharyjasza*] była z dzyewek Aaronowych [*de filiabus Aaron Vulg Luc* 1/5]/ á było iey imię Elźbietá. *RejPos* 295, 28v, 254, 320v, 322; *HistLan* A4, A4v, Dv, D2; *RejZwierc* 68v; *KochMon* 24; Kto dáie zá muž dźiewkę fwoię [*qui matrimonio iungit virginem suam Vulg 1.Cor* 7/38] dobrze czyni *WujJud* 143v; *BudBib Ruth* 2/8; *BialKaz* I2 [2 r.]; *CzechRozm* 153v; *Paprpán* Ff4v, Gg3; Ian Kochanowłki niefortvnyy ociec fwoiey namilłzey dzyewce z lzami napifal. *KochTr* 2, 3, 8, 14, 20, 21 [2 r.] (10); *StryjKron* 51; *KochSz* A4; Dobrzeš odpowiedźiáłá/ Oycá cnotliwego/ Dźiówko mądra/ wćciwa *ZawJeft* 22; *Phil* F4; *SarnStat* 599, 666 [2 r.], 1266.

W połączeniu z imieniem lub nazwiskiem [*dziewka + imię* (25), *imię + dziewczka* (16)] (41): *ZapWar* 1510 nr 2073, 1548 nr 2667; tedy xýżę rzekłó dzyewce fwey Afenech iżby pocałowała Iozefa *HistJóz* B4v; *LibLeg* 11/101v [5 r.]; Item dzyewcze Jedney szirakowa kaldunkownye vkradła ciężna kołzulyá *LibMal* 1552/170, 1552/172; *HistAl* G5v [2 r.]; *BibRadz Num* 26/46; Zoftáwił po łobie fyná Ládziłłwá á Mariá dzyewkę *BielKron* 302v, 2v, 19v [2 r.], 20v, 22 [2 r.], 24 (28).

W połączeniach szeregowych (11): *HistJóz* Ev; á matkę ie^{go}, żonę, dzyewkę y inne więznie pułcił *BielŻyw* 153, 153; *MiechGlab* [89]; *KromRozm I* Gv; *GliczKsiąż* G6v; *GroicPorz* ff3v; A włzytko v nich łpolna rzecz ták żoná/ dźiewká/ máć/ fiołtrá/ iáko byđłó miefłkáięc *BielKron* 445, 99v; *RejAp* 152; *GórnDworz* Y2.

W charakterystycznych połączeniach: *dziewka cudna* (3), *mała* (2), *miła* (7), *nadobna, piękna* (2), *wdzięczna* (3).

Przysłowia: Iáka máthká táká y dzyewká iey. *Leop Ez* 16/44.

Złoto zábijie rodzonego brátká/ Zá złoto przeda czáfem dzyewkę mátká. *RejZwierc* 227.

Zwroty: »(z) dzyewką chodzić« = *być w ciąży* (4): Nauka poznawania po poczęciu niewiałthy/ Iełtli z fynem albo z dzyewką: chodzi. *FalZioł* V 15; *SienLek* 112v [2 r.]; *CzechRozm* 135.

»nosić dzyewkę« = *być w ciąży* (1): Bo wiem niewiałta otroka nołżącza więcej ma ciepła przyrodzonego [...] Ale ktora nofi dzyewkę zimnieyfza bywa *GlabGad* D7v.

»pojąć (a. pojnować) dzyewkę (za żonę a. małżonkę)« = *ducere filiam* *JanStat* [szyk zmienny (20): kthori przed łfamimi myáłłopułthi od hannułz kvfchnyerza przed fara dzyewką poyal *LibMal* 1544/89v; *UstPraw* B4, B4v; *BibRadz Gen* 19/14; y poiął ich Kłiążęcía dzyewkę máiác przed tym infzá żonę Cefárfką przyiáćiołkę. *BielKron* 302v, 44v, 75v, 116v, 162v, 167 (13); *HistRzym* 107; *SarnStat* 599, 666.

»(wy)dać dzyewkę (swą, swoję itp.)« [*w tym: komu* (10), *za kogo* (5)] = *dare (alicui) filiam* *Vulg* [szyk zmienny] (18): A potym fie vpominał/ Aby mu kmieć fwą dzyewkę dał. *BierEz* K4v, Q3; *RejRozpr* E3v; *Leop 1.Mach* 11/9; dał dzyewkę fwą za Sálomoná fyná Andrzejowego. *BielKron* 300v, 103v,

185, 185v, 300, 301v, 383; *Mącz* 398a; *GórnDworz* Aa3; á wietłzey trofki nie mam w myśli/ iedno zem fwoiey dziewki nie wydał. *HistRzym* 30v, 107, 111, 134; *Phil* F4.

»dziewkę (swoję, swą *itp.*) (wy)da(wa)ć za mąż, za żonę, za małżonkę *itp.*; dziewczka za mąż ma być dana; dziewczka na wydaniu za mąż« [*w tym: komu* (12)] = *dare nuptum filiam, filiam elocare a. locare* *Mącz* [szyk *zmienny*] (19; 1; 1); *LibLeg* 8/26 [2 r.]; Dełpot człowiek mało Krześciánłki/ ktory Turkowi dziewkę fwą dał za małżonkę *BielKron* 274v, 52v, 128, 128v, 184v, 241 (10); *Viripotens*, *Dziewká* na wydaniu zá mąż/ godna mężá. *Mącz* 498c, 196c, d, 252b, 314a; *RejZwierc* 31; *WujJud* 143v; *CzechRozm* 153v; *SarnStat* 635.

»dziewkę wziąć sobie za małżonkę, za żonę« = *ożenić się* (3): *Zonę* moię za fiołtrę miey, ale dziewkę łobie za mażonkę [!] wezmi *BielŻyw* 154; *HistAl* G2v; *HistRzym* 108v.

»zmówić dziewkę za mąż« (1): *Pactionem nuptialem facere* *Zmówić* dziewkę zá mąż *Mącz* 272b.

»dziewkę (z)raić (za mąż)« [*w tym: za kogo* (1)] (2): *Abowiem* Ian Czełki Krol s Filipem Krolem Francułkim ktorego dziewkę zá fyná rail/ v *Papieżá* w thym przekażał. *BielKron* 370v; *ZbylPrzyg* B.

Wyrażenia: praw. »dziewka dziedziczka, dziedziczna« = *spadkobierczyni, jedynaczka* (2 : 1): *UstPraw* B4v; *Henrykus* iego brát/ then dobrze fprawował/ dzyewkę dzyedziczkę po łobie zoftáwił. *BielKron* 169v; *Ktorzy* ielli w iednym roku tego zániedbáią vczynić: tedy dzyewki dzyedziczne [*filiae haereditates* *JanStat* 566] dobrá na wieki będą mieć y dzyerżec. *SarnStat* 636.

»jedyna dziewczka, dziewczka jedynaczka« (2 : 1): *BibRadz* *Tob* 3/11; *BYł* ieden Krol wielmożny/ kthory miał iedyną dziewkę krafną y mądrą *HistRzym* 110; *StryjKron* 51.

»kmięca, chłopia dziewczka« [szyk 5 : 2] (6 : 1): *UstPraw* B4; *Zawifzá* s *Kurozwał* *Archidyakon* *Krąkwłki* [...] w nocy chćiał do dzyewki kmięcey wleść ná brog fiáná/ fpał z drabiny złomił fzyię *BielKron* 378, 321, 324, 326, 346; *O* kmięcych dzyewkách które zá mąż idą. *SarnStat* 666.

»krolewska dziewczka« = *królewna* [szyk 3 : 2] (5): [*Achilles*] tám potym nálażł towárzyftwo miłofne s krolewłką dzyewką *Deidámią* *BielKron* 56v, 28, 54v; *KochPam* 81; *KochPieś* 8.

»starsza dziewczka« (1): *Ná* ftárřá zálę dzyewkę káptur wdzyać kazáli/ *A* młodfzey cepy w ręce dla tego podáli *HistLan* F3.

»własna dziewczka« [szyk 6 : 5] (11): *Ták* tełz o żenie *Filipá* *Apoftoła* *Świętego*/ kthory miełłkał w *Cezáryey*/ y miał tzterzy dziewki włafne *KrowObr* 223v, 223v; y miał iá łobie iáko włafną dziewkę [*eratque illi sicut filia*]. *Leop* 2.Reg 12/3, 4.Reg 11/2, *Esth* 2/15; *RejZwierc* 46v; *BielKron* 26v, 103v; *GórnDworz* Bb4v; *RejZwierc* 68v; tedy tegóz domu krewni po mieczu mimo włafné dzyewki dzyedzictwo poięgáć máią *SarnStat* 1030.

Szeregi: »dziewka, (albo) corka« [szyk 1 : 1] (2): gdzie ták fwięty *Páweł* nápił: *Aby* koždy fwoię dziewkę álbo corkę chował [*servare virginem suam* *Vulg* 1.*Cor* 7/37], *KrowObr* 149; *Mącz* 241b.

»syn, (i, abo, a *itp.*) dziewczka« = *filius et (vel) filia* *Vulg*, *PolAnt*, *JanStat*, *JanPrzyw* [szyk 53 : 7] (60): *FalZioł* V 15; *BielŻyw* 29; *Item* v *varaxi* wzyely syna *Iwana* a dzyewkę *Orynkę* *LibLeg* 101v, 101, 101v [2 r.]; *GroicPorz* ff2 [2 r.], ff4, gg3; *Leop* 2.*Par* 13/21; *UstPraw* B3, B3v; *BibRadz* *Gen* 5/4, 7, 10, 13, 16 (19); *Po* nim *Embrácyus*/ ten wiele miał pobudował/ fynow miał trzydzyeści y pięć/ á dzyewek trzydzyeści *BielKron* 61v, 23v, 27v, 51v, 71v (10); *SienLek* 112v [2 r.], 113; *HistRzym* 52v; *RejPos* 149, 204v; *A* nierzkaç fnađz fynowie lecz y dzyewek wiele/ *Są* pełne tego iádu mogę to

rzec śmieie *HistLan* B3v; *RejZwierc* 147v; *CzechRozm* 131v, 135 [2 r.]; *KochOdpr* D2; *KochTr* 14; *SarnStat* 587, 635, 882, 1159; *ZbylPrzyg* B.

W przen (5) : A to wżytko dla miłości dziewki/ to ieft dużze. *HistRzym* 83v; tento krol/ ieftci oćiec niebiełki: dziewká krałna/ ieft dużá łtworzóná ná podobieńłtwo Boże/ á tey dano krolełtwo ráyłkie *HistRzym* 106; Rycerz ten ktory ma krałną dziewkę/ ieftci Kryłtus ktory ma dużę zá dziewkę. *HistRzym* 108v, 111v.

Wyrażenie: »dziewka boża« (1): wżytcy wierni łá brácia iego [*Chrystusa*]/ á dużá ieft Siołtrá y dziewká Boża. *HistRzym* [39]v.

3. *Służebna, dwórka; ancilla Mącz, Calep, Cn; famula, ministra Mącz, Cn; serva Mącz; ancillula, pedisequa Cn* (89) : wiele też rzeczy ieft ktorych żony potrzebuią, Rucho drogie, łrzebro, złoto, perły, dziewki łzaty *BielŻyw* 108, 132 [2 r.]; *RejJóz* G7v; Item zeznal yłch Jan Rzepezcky łzłółfarczik gamrath Annin wyedzial o kradziezi they, kthorą dzyewky the czynyli wdomv gołpodarza łzwego *LibMal* 1543/114v, 1546/114 [3 r.], 114v [2 r.], 120, 1547/133v, 137; *BielKom* A2; *Leop Gen* 16/1; *RejZwierz* 15; *BielKron* 12v, 261; Missa est ancilla obstetricem accersitum, Połłána yeft dźiewká po bábę. *Mącz* 225a; *HistRzym* 36 [2 r.], 109 [6 r.], 109v [3 r.]; *HistLan* C2v; Bo ták Luter nápiłal: Iełli niechce żóná/ niech przyydzie dźiewká. *WujJud* 133v, 209v.

dziewka od kogo (2): Item stich pyenyedzi zapłaczila trzi wyardunki Luciey dzyewcze od krakowczikowey *LibMal* 1552/171v, 1552/171v.

dziewka czyja (11): Zeznal yłch vdzialawłzi łzoby klyucz [...] dwa kroc Annye dzyewcze zuchowłkiego thegołz klucza dall *LibMal* 1546/114, 1545/106v; [*Sara*] małżonkowi rzekłá łwemu: Otho uczynił mi Pan ábym nierodziłá: wnidz do dziewki moiey/ owabych łnadz przynamniey łniey mogłá mieć łyny. *Leop Gen* 16/2, *Deut* 12/12, *Judith* 12/19, *Eceli* 41/27; *BielKron* 15, 25, 299; Conveniebat mulier viro in manum, Niewiáłłá mężowi obiecowała dáyc mu ná to rękę á to w ten czás gdy (v łtarych) niewiáłłá przichodziłá w moc mężowę nie inaczey yákoby włalną dziewką yego byłá *Mącz* 481c; *HistRzym* 36.

W połączeniu z imieniem [imię + dziewczka (10), dziewczka + imię (6)] (16): Item Powyedzial yłch Anna dzyewka kthora łluzila v Georgiułłfewey Introligatorowey vkradla they tho panyey łwey Młchall mnyłky *LibMal* 1547/137v, 1544/87v, 1548/141, 1550/158 [2 r.], 1551/163v, 164, 1552/171v [2 r.]; *GliczKsiąż* B2v [2 r.], C2v; Rachel záłółną będąc bez płodu/ dálá dzyewkę łwoię Báálę Iakobowi miáłło łiebie *BielKron* 15, 15 [3 r.].

W parafrazie ewangelicznego cytatu ze Zwiastowania (2): Otom iá ieft pokorna dźiewká Páná łwego/ Słłtań mi łię połłe wierny według łłowá twego [*Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum Vulg Luc* 1/38], *ArtKanc* A4, A5v.

Zwrot: »służyć za dziewczkę« (1): Ancillor – Słuze za dzewkę. *Calep* 68b.

Wyrażenia: »dziewka odźwierna« (1): Y rzekłá do Piotrá dźiewká odźwierna [*ancilla ostiaria Vulg Ioann* 18/17] *LatHar* 729.

»dziewka rzędna [= *najemna*]« (6): Thełz czynila thakove gułla dzyewkam rzadnym za dathkiem *LibMal* 1544/86; Wczem Abráám myawłły rzecz z dzyewką rzędną/ dołłal łyná Izmáelá *GliczKsiąż* B3, B2v, B3v, C2v; *ZapKóścier* 1582/35v.

»dziewka służebna« = *ancilla Vulg, Mącz, Calep, Cn; ministra Mącz, Cn; serva Mącz; famula, pedisequa, quasillaria Cn* [szyk 10 : 4] (14): *FalZioł* V 54; *GliczKsiąż* B2v; *Leop Luc* 22/56; Była tam żoną iedną ze trzech Sołtanowá máiąc fraucymer łtroyny/ to iest dziewczki łluźebne ktore zá nią chodźiły *BielKron* 458, 15 [2 r.], 72; *Mącz* 9c, 156d, 222b, 352c, 388d; *RejAp* 82; *Calep* 68b.

»dziewka zakonna« = *kapłanka* (1): Tucia dzyewká zakonna boginiey Wełty była pomowiona o wzrúfzenie łwego zakoná dzyewiczęgo *BielKron* 25.

Szeregi: »albo parobek albo dziewczka« (1): máią to z náuki ieden od drugiego/ á z okázyey/ że mleć rzadko gołpodarz łam przydźie/ ále/ álbo párobká/ albo dźiewkę pośle *GostGosp* 140.

»sługa (a. służebnica), (i, albo) dziewczka« = *famulus et famula Vulg; servus aut ancilla JanStat* [szyk 8 : 2] (10): *FalZioł* V 54; Thám będziecie godowác przed Pánem Bogiem wáłfym/ wy y łynowie y corki wáłfe/ służebnicy y dziewczki wáłfe *Leop Deut* 12/12; *BielKron* 12v, 13, 79v, 113v; *Mącz* 117d; *ArtKanc* M4v, M7; W Práwie Cefárfkim to iest nápiáno: iż łudzy niewolni/ álbo dźiewki nie mogą z rąk pánów łwych bydź wyłwobodzeni *SarnStat* 647.

W przen (1) : Dzyewki łwe [mądrość] rozełłálá [*Misit ancillas suas Vulg Prov* 9/3]/ by z gory wołáły/ Podźcie ku mnie prołtacy *BielKom* B6.

4. *Zestawienie w funkcji n-loc*: »dziewka grod« (1) : od zachodu miáłtá [*Edymburga*] wzgorę leży zamek ná wyłokich łkálách/ zowá Dźiewką grod/ mocny nie dobythy. *BielKron* 277v.

Synonimy: 1. panna; 2. corka; 3. dworka, sługa, służebnica.